10. Biolohiia (6–9 kl.) [Elektronnyi resurs] // Navchalna prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv (zi zminamy, zatverdzhenymy nakazom MON Ukrainy vid 29.05.2015 № 585). – 2015. – Rezhym dostupu: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html. – Nazva z ekrana.

11. *Hordieieva N. M.* Prohrama bilinhvalnoho spetskursu «Biolohiia anhliiskoiu movoiu» (5–7 kl.) / N. M. Hordieieva. – Kyiv : Litsei «Intelekt», 2017.

12. *Hordieieva N. M*. Prohrama bilinhvalnoho spetskursu «Pryrodnychi nauky anhliiskoiu movoiu (Science)» (2–4 klasy) / N. M. Hordieieva, T. O. Lohvynovska. – Kyiv : Litsei «Intelekt». – 2017. – 13 s.

13. *Kremen V.* Osvita i maibutnie Ukrainy: tochky peretynu / V. Kremen // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2015. – № 1–3. – S. 6–12.

14. *Madzihon M. V*. Produktyvna pedahohika: monohrafiia / V. M. Madzihon. – Kyiv : Ped. dumka. – 2007. – 360 s.

15. *Romanovskyi S. V*. Dvomovna systema osvity v litsei «Intelekt» / Serhii Vasylovych Romanovskyi // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2002. – № 1–2. – S. 132–134.

16. *Romanovskyi S. V*. Modernizovanyi zmist i forma pidruchnyka – zaporuka yakosti osvity / S. V. Romanovskyi // Problemy suchasnoho pidruchnyka. – 2017. – Vyp. 18. – S.200–209.

17. *Romanovskyi S. V.* Osoblyvosti vykladannia pryrodnychykh dystsyplin v innovatsiinomu osvitnomu seredovyshchi suchasnoho litseiu / S. V. Romanovskyi // Metodyka navchannia pryrodnychykh dystsyplin u serednii ta vyshchii shkoli : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (KhKhIV Karyshynski chytannia) (Poltava, 18–19 trav. 2017 r.) / za zah.red. M. V. Hrynovoi. – Poltava, 2017. – S. 240–243.

18. *Romanovskyi S. V*. Realizatsiia zmistu ta metodiv navchannia v litsei «Intelekt» / S. V. Romanovskyi // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2004. – № 6. – S.76–83.

19. *Romanovskyi S. V.* Suchasna profilna osvita: yak aktualnu problemu vyrishuie kyivskyi litsei «Intelekt» / S. V. Romanovskyi // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2015. – № 1–3. – S.119–126.

20. *Shevchenko T.* Formuvannia pozytyvnoho imidzhu suchasnoho zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu. Z dosvidu roboty / T. Shevchenko // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2015. – № 1–3. – S. 194–199.

Олена Барецька,
м. Маріуполь

УДК 374.091:37.091.39

РОЛЬ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ УЧНІВСЬКИХ ТУРНІРІВ З НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

У статті розкрита роль науково-методичного супроводу, як одного з основних факторів підвищення якості організації та проведення Всеукраїнських учнівських турнірів з базових навчальних предметів. Автором зроблено намагання обґрунтувати залежність результативності участі у Всеукраїнських предметних турнірах від рівня їх науково-методичного супроводу.

Ключові слова: *організаційний супровід, науково-методичний супровід, учнівські турніри, учнівська молодь, обдаровані діти, форми конкурентної взаємодії.*

В статье раскрыта роль научно-методического сопровождения как одного важного фактора повышения качества организации и проведения Всеукраинских ученических турниров по базовым предметам. Автором сделана попытка обоснования зависимости результативности участия во Всеукраинских предметных турнирах от уровня их научно-методического сопровождения.

Ключевые слова: *организационное сопровождение, научно-методическое сопровождение, ученические предметные турниры, ученическая молодежь, одаренные дети, формы конкурентное взаимодействие.*

The paper reveals the role of scientific and methodological support as one of the main factors of improving the quality of organization and holding of All-Ukrainian student tournaments in basic subjects. The author made an attempt to substantiate the dependence of the effectiveness of participation in the All-Ukrainian subject tournaments on the level of their scientific and methodological support.

Key words: *organizational support, scientific and methodological support, student subject tournaments, student youth, gifted children, forms of competitive interaction.*

Конкурентна діяльність виникає там і тоді, де є прагнення до лідерства та високої якості освіти. Обдарована особистість має здобути досвід конструктивної конкуренції вже в період навчання в основній та старшій ступенях ЗЗСО. Вона повинна змагатися та перемагати, набувати вмінь творчої самореалізації. Таким чином, гостро постає питання формування мотиваційно-вольових компонентів обдарованості. Широкі можливості для їх розвитку надає участь у різних формах учнівської конкурентної взаємодії, зокрема, у предметних турнірах. Проте успішна реалізація основної мети турнірного руху – розвиток в інтелектуально обдарованої особистості якостей лідера – можлива тільки в особливому освітньому середовищі, що потребує відповідного організаційно-управлінського, психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу.

В Україні учнівська змагальна діяльність має всебічну державну підтримку, що забезпечено достатньою нормативно-правовою базою. Разом з тим, ця форма змагальної діяльності розглядається переважно на рівні педагогічної практики та не має достатнього наукового обґрунтування. Отже, актуальним стає питання про визначення ролі науково-методичного супроводу в організації всеукраїнського турнірного руху з навчальних предметів.

Мета статті полягає у висвітленні ролі науково-методичного супроводу в організації та проведенні Всеукраїнських учнівських турнірів з навчальних предметів. Сформульована мета потребує розв'язання таких завдань:

– *з'ясувати* особливості турніру з навчальних предметів, як активної форми учнівської конкурентної взаємодії;

– *визначити* сутність науково-методичного супроводу турнірного руху;

– встановити залежність результативності участі у Всеукраїнських турнірах від рівня їх науково-методичного супроводу;

– *обґрунтувати* роль науково-методичного супроводу, як одного з основних чинників підвищення якості організації та проведення Всеукраїнських учнівських турнірів з навчальних предметів.

1. Всеукраїнські турніри з навчальних предметів як активна форма конкурентної взаємодії учнівської молоді.

Турніри з навчальних предметів є однією з форм учнівської конкурентної взаємодії, а отже, покликані виконувати традиційні завдання:

– *формувати* в учнів стійкий інтерес до навчального предмету;

– *посилювати* міжпредметні зв'язки;

– а*ктивізувати* позакласну діяльність, створювати умови для реалізації та розвитку творчих здібностей учнів;

Поряд з цим турніри мають специфічні особливості.

По-перше, турнір – *командно-особисті змагання* учнів у їх здатності загальними зусиллями розв'язувати складні проблемні завдання, подавати рішення в переконливій формі та захищати їх у науковій дискусії.

По-друге, турнір – це змагання у формі рольової гри, що сприяє набуттю вмінь користуватися різною інформацією, аргументувати та відстоювати власну точку зору з різних проблем, кваліфіковано опонувати відповідним виступам інших команд.

У процесі досить тривалої підготовки до змагань учні занурюються в особливу творчу атмосферу, де вони можуть передбачать перспективу особистісного розвитку, в них формуються своєрідні ідеали, поглиблюється потреба у науковому пізнанні та дослідженні.

Турнірні змагання передбачають високий рівень спілкування, причому команди спілкуються не лише між собою, а й із членами журі, а отже учасники турнірних боїв мають

дискутувати, відстоювати власну точку зору в науковій дискусії, зберігаючи атмосферу толерантності. Турніри передбачають навчання нормам і стилю діяльності у творчих колективах та виконують наступні завдання, а саме, *формування*:

– практичних умінь творчої самореалізації;
– мотиваційно-вольових компонентів обдарованості;
– соціальної компетенції;
– в обдарованої особистості *лідерських* якостей;
– *залучення* учнів до практичної наукової діяльності;
– *створення* умов для успішної соціальної адаптації та подальшої соціалізації.

Специфіка такої форми конкурентної взаємодії потребує особливого науково-методичного супроводу.

2. Науково-методичний супровід Всеукраїнських учнівських турнірів з навчальних предметів.

Організаційна модель підготовки та проведення учнівських інтелектуальних змагань містить три компоненти*:* управлінський; організаційний; науково-методичний..

Основними завданнями науково-методичного супроводу інтелектуальних турнірів визначено:

– вивчення практичного досвіду організації та проведення турнірних змагань;
– планування проведення змагань та створення сприятливих умов для їх проведення.

У м. Маріуполь науково-методичний супровід турнірних змагань здійснюється за наступними модулями:

– популяризація інтелектуальних турнірів, як активної форми учнівської конкурентної взаємодії;
– формування стійкої мотивації до участі в турнірних змаганнях;
– організація підготовки та безпосереднього проведення змагань;
– забезпечення психолого-педагогічного супроводу учасників змагань;
– проведення цілеспрямованої пропедевтичної діяльності з обдарованими та здібними учнями щодо залучення їх до турнірного руху.

Автор пропонує апробовану на практиці технологічну мапу організації та проведення І (міського) етапу Всеукраїнського учнівського турніру з навчальних предметів.

Таблиця 1

Технологічна мапа організації та проведення І (міського) етапу Всеукраїнського учнівського турніру з навчальних предметів

№	Назва заходу	Термін	Виконавець
1	Оприлюднення переліку питань Всеукраїнських учнівських турнірів		
2	Реєстрація заявок щодо участі команд в турнірі з конкретного навчального предмету		
3	Інструктивно-методичний семінар для учасників турнірів та керівників команд		
4	Робота учнівських команд над запропонованими завданнями турніру		
5	Інструктивно-методична нарада оргкомітету та членів журі конкурсу. – Визначення загальних критеріїв оцінювання; – відпрацювання моделі визначення результатів		
6	Методичні рекомендації щодо організації та проведення змагань		
7	Безпосереднє проведення І (міського) етапу Всеукраїнських учнівських турнірів з навчальних предметів		
8	Підведення підсумків інтелектуальних змагань		
9	Проведення моніторингу результативності участі ЗНЗ у І етапі турнірних змагань		
10	Підготовка проекту наказу про підсумки І етапу турнірів з навчальних предметів		
11	Підготовка учнівських команд до ІІ (обласного) та ІІІ (національного) етапів Всеукраїнських турнірів з навчальних предметів.		

З метою успішної реалізації перших модулів науково-методичного супроводу автором було визначено мотиваційні чинники, що впливають на основних суб'єктів турнірних змагань.

Основні мотиваційні чинники, що спонукають школярів до участі у турнірі:

– зацікавленість предметом, потреба у поглибленні знань, розширенні світогляду, а саме, *потреба*:

– учнів у творчому застосуванні знань;

– в ігрових формах інтелектуальної творчості;

– у спілкуванні з однодумцями у науковій дискусії;

– у самовираженні, самоствердженні в очах ровесників та вчителів;

– *бажання* співпрацювати з улюбленим учителем.

Основні мотиваційні чинники, що спонукають учителя до участі в турнірі:

– потреба у професійній самореалізації;

– пошук шляхів зацікавлення учнів своїм предметом;

– бажання учнів.

Враховуючи ці чинники здійснюються відповідні методичні заходи, спрямовані на формування стійкої мотивації вчителів та учнів щодо участі в турнірному русі.

На *організаційному* підготовчому етапі здійснюються заходи:

– розробка положення про організацію та проведення І (міського) етапу Всеукраїнського турніру з навчальних предметів;

– вивчення заявок навчальних закладів на участь в турнірі;

– залучення співробітників наукових кафедр провідних ВЗО в якості експертів-консультантів.

Науково-методичний супровід турнірного руху м. Маріуполь містить методичні заходи, серед них: інструктивно-методичні наради та постійно-діючі інструктивно-методичні семінари «Всеукраїнські турніри з навчальних предметів, як активна форма конкурентної учнівської взаємодії» в межах яких обговорюються особливості підготовки учнів до турнірних боїв та специфіка їх проведення.

Цільовий компонент семінарів спрямовано на підвищення якісного рівня організації та проведення міських учнівських турнірів з базових предметів. Методичні заходи містять просвітицько-консультативний характер та розраховано на вчителів філологічного, фізико-математичного, історико-правового та природничого профілів, учителів-керівників учнівських команд, відповідальних за дослідну діяльність з обдарованими дітьми навчально-виховних закладів міста.

Змістовний компонент розкриває мету, завдання та специфічні особливості командно-особистісної рольової гри у форматі турніру. Учасники семінару знайомляться з правилами та регламентом проведення турнірних раундів та отримують методичні матеріали, в яких вказано критерії оцінювання виступів членів команд у ролі *Доповідача*, *Опонента* та *Рецензента*.

У м. Маріуполь визначено базові навчальні заклади, що опікуються організацією та проведенням І (міського) етапу Всеукраїнських учнівських турнірів з базових предметів. Учителями-координаторами турнірного руху з певних навчальних предметів проводяться Майстер-класи «Турнір – інтелектуальні командні змагання». На майстер-класах учні набувають практичних навичок діяльності в команді, знайомляться з методами колективного пошуку розв'язання складних нестандартних задач, особливостями підготовки доповідей, ілюстративних матеріалів; у процесі тренувальних боїв засвоюють ролі доповідача, опонента та рецензента.

За результатами діяльності творчої групи вчителів-новаторів «Педагогічний пошук» було розроблено науково-методичний комплекс. Він містить інформацію про специфічні особливості конкретного змагання з характеристикою всіх етапів підготовки та участі в ньому; алгоритм педагогічного супроводу учасників змагань.

Алгоритм педагогічного супроводу учасників змагань містить два блоки: ***Блок перший*** – програма підготовки команди-учасника до змагань. ***Блок другий*** – психолого-педагогічний супровід безпосередньої участі команди в змаганнях.

Науково-методичне забезпечення турнірів містить спеціальні технологічні мапи діяльності учнівських команд над турнірними завданнями.

Технологічні мапи передбачають не тільки алгоритм послідовних дій над проблемною задачею, а й опис інноваційних педагогічних технологій, конкретних методик та методів. Для забезпечення дотримання норм та правил проведення турнірів встановленим нормам розробляються методичні рекомендації для членів журі конкурсу та відповідні пам'ятки, що містять критерії оцінювання та порядок розв'язання спірних питань.

Загальна координація дій оргкомітету турнірів, учителів-керівників команд та учнів-членів команд суттєво підвищує рівень організації та проведення інтелектуальних змагань.

Отже, системний, цілеспрямований науково-методичний супровід турнірних змагань значно підвищує результативність та ефективність участі маріупольських учнів у турнірах з навчальних предметів. Про що свідчить динаміка кількісного складу учасників турнірних змагань м. Маріуполь.

Таблиця 2

Моніторинг кількісного складу учасників Всеукраїнських учнівських турнірів з навчальних предметів

Критерії	Навчальні роки				
	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Кількість учасників міського етапу	20	75	120	390	420
Кількість учасників обласного етапу	15	40	-	-	90
Кількість учасників національного етапу	5	15	15	15	20

Практика підтверджує, що застосування чіткого, виваженого організаційно-управлінського забезпечення, науково-методичного супроводу створює сприятливі умови для проведення учнівських турнірів на якісно новому рівні та підвищує їх результативність.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує залежність результативності участі у Всеукраїнських учнівських турнірах з навчальних предметів від якісного рівня їх науково-методичного супроводу. Отже, науково-методичний супровід є одним із основних чинників підвищення якості організації, проведення Всеукраїнських учнівських турнірів з навчальних предметів та їх результативності.

Подальші зусилля автора буде скеровано на вдосконалення науково-методичного супроводу Всеукраїнських турнірів з навчальних предметів різного рівня через розробку та запровадження відповідного методичного інструментарію.

Використані літературні джерела

1. *Барецька О. О.* Управлінський та науково-методичний супровід організації та проведення І етапу Всеукраїнських інтелектуальних конкурсів учнівської молоді / О. О. Барецька // Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. (2–21 квіт. 2017 р., м. Бережани Тернопільської обл.). – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. – С. 12–20.

2. *Барецька О. О.* Система роботи з інтелектуально обдарованими дітьми м. Маріуполя (функціонування та розвиток) / О. О. Барецька // Розвиток обдарованості дітей в умовах інноваційного освітнього простору : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (23−24 лют. 2017 р., м. Івано-Франківськ). – Київ : Ін-т обдар. дитини, 2017. – С. 156–163.

3. *Барецька О. О.* Система роботи з інтелектуально обдарованими дітьми (науково-методичний супровід) / О. О. Барецька // Методист. – 2015. – № 5. – С. 40–46.

4. Учнівські конкурси та турніри: організаційно-методичні засади підготовки та проведення / за заг. ред. В. П. Коваленко ; О. О. Барецька. – Донецьк : Витоки, 2010. – 234 с.

Bibliography

1. *Baretska O. O.* Upravlinskyi ta naukovo-metodychnyi suprovid orhanizatsii ta provedennia I etapu Vseukrainskykh intelektualnykh konkursiv uchnivskoi molodi / O. O. Baretska // Proektuvannia rozvytku ta psykholoho-pedahohichnoho suprovodu obdarovanoi osobystosti : materialy IKh Vseukr. nauk.-prakt. konf. (2–21 kvit. 2017 r., m. Berezhany Ternopilskoi obl.). – Kyiv : In-t obdar. dytyny NAPN Ukrainy, 2017. – S. 12–20.
2. *Baretska O. O.* Systema roboty z intelektualno obdarovanymy ditmy m. Mariupolia (funktsionuvannia ta rozvytok) / O. O. Baretska // Rozvytok obdarovanosti ditei v umovakh innovatsiinoho osvitnoho prostoru : materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (23−24 liut. 2017 r., m. Ivano-Frankivsk). – Kyiv : In-t obdar. dytyny, 2017. – S. 156–163.
3. *Baretska O. O.* Systema roboty z intelektualno obdarovanymy ditmy (naukovo-metodychnyi suprovid) / O. O. Baretska // Metodyst. – 2015. – № 5. – S. 40–46.
4. Uchnivski konkursy ta turniry: orhanizatsiino-metodychni zasady pidhotovky ta provedennia / za zah. red. V. P. Kovalenko ; O. O. Baretska. – Donetsk : Vytoky, 2010. – 234 s.

Богдан Пионтковский-Выхватень,
м. Київ

УДК 37.013:376-056.45

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПОДХОДА В РАЗВИТИИ И ДИАГНОСТИКЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО ОДАРЕННЫХ СТАРШЕКЛАСНИКОВ

У статті розглядається історія діагностики інтелектуальної обдарованості, технології індивідуального підходу, особливості та способи реалізації індивідуальної програми навчання.

Ключові слова: *індивідуальне навчання, інтелектуальна обдарованість, психологічна діагностика, технології індивідуального підходу, методи навчання.*

В статье рассматривается история диагностики интеллектуальной одаренности, технологии индивидуального подхода, особенности и способы реализации индивидуальной программы обучения.

Ключевые слова: *индивидуальное обучение. Интеллектуальная одаренность, психологическая диагностика. технологии индивидуального подхода, особенности и способы реализации индивидуального обучения.*

The article regard the history of the diagnostics of intellectual giftedness, individual approach technologies, features and ways of implementing an individual training program.

Key words: *individual training, intellectual giftedness, psychological diagnostics, individual approach technologies, teaching methods.*

Как заметить и развить интеллектуально одаренного ребенка, развить полно выдающиеся способности? Чтобы ответить на этот вопрос, нужно объединить психодиагностику с педагогикой.

Современное содержание образования рассчитано на усвоение учебного материала за четко отведенное время и закреплено государственным образовательным стандартом. Индивидуальное же время, затрачиваемое учащимися на усвоение некоторого объема учебной информации, не совпадает с отводимым официальным учебным планом. Преодоление этого противоречия – основная цель технологии индивидуализации обучения. Свой вклад в изучение интеллектуальной одаренности внесли такие ученые М. Бернштейн, П. Блонский, А. Болтунов, С. Геллерштейн, А. Нечаев, Г. Россолимо, Н. Рыбников, П. Соколов, И. Шпильрейн, А. Шуберт, В. Экземплярский, Дж. Гилфорд, Н. Федорова, Н. Бельская, Н. Лукьянчук, М. Мельник, Л. Буркова, Н. Полихун и др.

Закономерностью, с точки зрения автора, непременно является: для рождения таланта, а тем более гения, интеллектуально одаренного человека нужна развитая духовно-интеллектуальная основа, а для нее самой – развитая система знаний, для системы знаний – образование.